

OLIV TA'LIM TIZIMIDA PEDAGOGIK FAOLIYATNING MAZMUNI VA MAQSADI

Siddiqova Sadoqat G'afforovna

Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori,
sadoqats@mail.ru

Saidjonova Parvina Shuxratovna

"Sity Sport Bukhara" MChJ menejeri, erkin tadqiqotchi

***Annotatsiya.** Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalari faoliyati, jumladan o'quv jarayonida pedagogik faoliyatning o'ziga xos jihatlari, oliy ta'lim tizimida pedagogik faoliyat mazmuni va mohiyati, pedagogik maqsadning o'ziga xosligi, pedagogik faoliyatining obyekt va subyekt kabi masalalar yoritib berilgan.*

***Tayanch iboralar:** ta'lim, tarbiya, pedagog faoliyati, pedagogik maqsad, tarbiya jarayoni, pedagogik faoliyat obyekt, faoliyat subyekt, talablar.*

***Abstract.** This article describes the activities of higher education institutions, including the specific aspects of pedagogical activity in the educational process, the content and essence of pedagogical activity in the higher education system, the uniqueness of the pedagogical goal, the object and subject of pedagogical activity.*

***Key words:** education, upbringing, pedagogic activity, pedagogical goal, educational process, object of pedagogical activity, subject of activity, requirements.*

Jahon ta'lim tajribasida zamonaviy ta'limni tashkil etishga qo'yiladigan muhim talablardan biri ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. Qisqa vaqt orasidagi muayyan nazariy bilimlarni ta'lim oluvchilarga yetkazib berish, ularda ma'lum faoliyat yuzasidan ko'nikma va malakalarni hosil qilish, shuningdek, talabalar faoliyatini nazorat qilish, ular tomonidan egallangan bilim, ko'nikma hamda malakalar darajasini baholash ta'lim beruvchidan yuksak pedagogik mahorat hamda ta'lim jarayoniga nisbatan yangicha yondashuvni talab etadi.

Inson faoliyatining boshqa turlari kabi pedagogik faoliyat ham o'z xususiyatlari bilan bir-biridan ajralib turuvchi: maqsad, obyekt, subyekt va vositalardan tashkil topadi.

Eng avvalo, pedagogik maqsadning o'ziga xosligini tushunishiga harakat qilamiz. Ular quyidagilardan iborat:

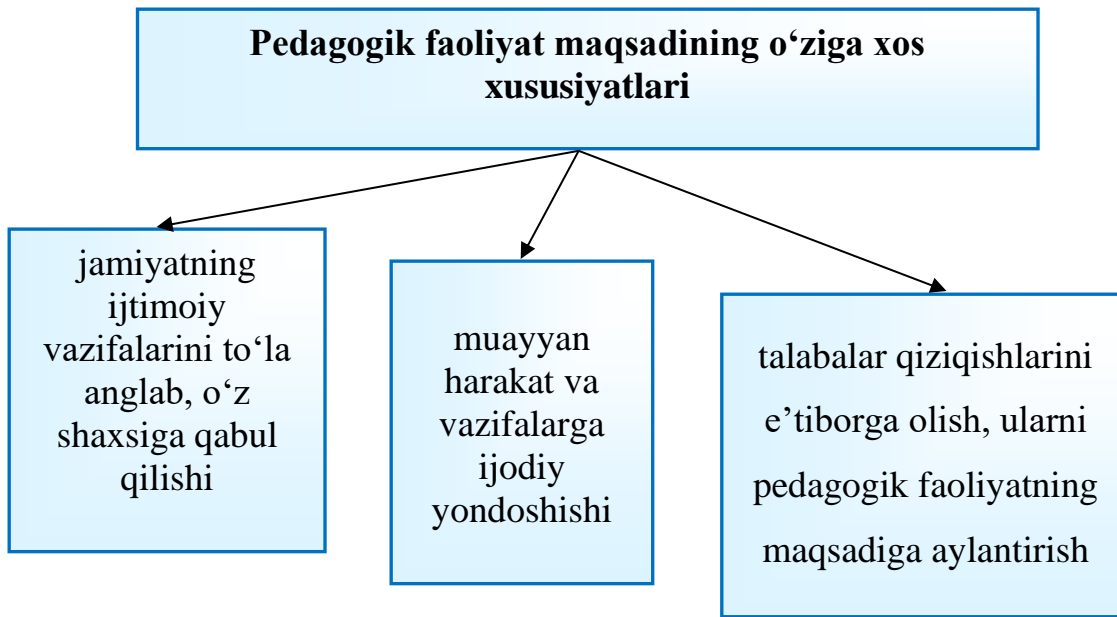
1. Pedagogik faoliyatning maqsadi jamiyat tomonidan belgilanadi, ya'ni pedagog faoliyatning natijasi jamiyat manfaatlari bilan bog'liqdir. Uning mehnati yoshlar shaxsini har tomonlama kamol toptirishga yo'naltirilgan bo'lishi zarur. Pedagogik faoliyat avlodning ijtimoiy uzviylikini (ketma-ketligini) ta'minlaydi, bir avlod tajribasini ikkinchi avlodga o'tkazadi, yoshlarni ijtimoiy munosabatlar tomon yo'llaydi, ijtimoiy tajriba orttirish uchun insondagi tabiiy imkoniyatlarni ro'yobga chiqaradi.

2. Pedagog faoliyati doimo shaxs faoliyatini boshqarish bilan bog'liq. Bunda pedagogik maqsad talaba maqsadiga aylanishi muhimdir. Unga erishish osonlikcha bo'lmaydi. Pedagog o'z faoliyati maqsadini va unga erishish yo'llarini aniq tasavvur qilish va maqsadga erishish talabalar uchun ham ahamiyatli ekanligini ularga anglata olish zarur. Gyote ta'kidlaganidek, "Ishonch bilan gapir, ana shunda so'z ham, tinglovchilarni mahliyo qilishi ham o'z-o'zidan kelaveradi".

3. Pedagogik (ta'lim, tarbiya) jarayonida talaba faoliyatini boshqarish shuning uchun ham murakkabki-pedagog maqsadi doimo talaba kelajagi tomon yo'naltirilgan bo'ladi. Bu maqsadni talabadan ko'ra pedagog yaqqolroq tasavvur qiladi. Talaba esa ko'p hollarda, hayotiy tajribasi yetishmasligi sababli hozirgi hayot, shu bugun tashvishlari bilan yashaydi, kelajakni esa to'la tasavvur qila olmaydi. Bunyodkor pedagoglardan biri Sh.A.Amonashvili bu nomuvofiqlikni "tarbiyadagi asosiy fojia" deb ataydi. Buni anglagan holda, mohir pedagoglar o'z faoliyati mantig'ini talabalar ehtiyojlariga muvofiq holda loyihalaydilar. Hamkorlik pedagogikasining tub mohiyati ham ana shundan iborat.

Shunday qilib, pedagogik faoliyat maqsadining o'ziga xosligi o'qituvchidan quyidagilarni talab qiladi:

- ◆ jamiyatning ijtimoiy vazifalarini (masalan, muhandis-pedagoglar tayyorlashni) to'la anglab, o'z shaxsiga qabul qilishi. Jamiyat maqsadlarining "o'sib", uning pedagogik nuqtai nazariga aylanishi;
- ◆ muayyan harakat va vazifalarga ijodiy yondoshishi;
- ◆ talabalar qiziqishlarini e'tiborga olish, ularni pedagogik faoliyatning belgilangan maqsadlariga aylantirish (1-rasm).

1-rasm. Pedagogik faoliyat maqsadining o'ziga xos xususiyatlari

Talabalar bilan kasbga yo'naltirish ishlarini olib borishda yuqoridagilarga e'tibor berish zarur. Endi pedagogik faoliyat obyektining o'ziga xosligini ko'rib chiqamiz. Bu faoliyatining obyekti insondir. Pedagog - tadqiqotchilarning fikricha, pedagogik obyektining o'ziga xosligi quyidagilardan iborat:

1. Inson-tabiakatning jonsiz moddasi emas, balki o'zining individual sifatlari, ro'y berayotgan voqealarni idrok qilishi va ularga o'zicha baho beradigan, takrorlanmaydigan faol mavjudotdir. Psixologiyada ta'kidlanganidek, har bir shaxs-takrorlanmasdir". U pedagogik jarayonning o'z maqsadi, ishtiyoqi va shaxsiy xulqqa ega bo'lgan ishtirokchisi hamdir. Shunday qilib, pedagogik faoliyatning obyekti bir paytning o'zida bu faoliyatning subyekti bo'lib hisoblanadi.

2. Pedagog doimo o'zgarib, o'sib boradigan inson bilan ishlaydi. Ularga yondoshishda bir xil qolip, shakllanib qolgan hatti-harakatlardan foydalanish mumkin emas. Bu esa pedagogdan doimo ijodiy izlanib turishni talab qiladi.

3. Talabalarga pedagogdan tashqari atrof-muhit, ota-ona, boshqa fan o'qituvchilari, ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy hayot ham, ba'zan sezilmaydigan, ba'zan esa har tomonlama bir necha yo'nalishda ta'sir etadi. Shuning uchun ham pedagog mehnati bir vaqtning o'zida jamiki ta'sirlarga va talabaning o'zida paydo bo'lgan fikrlarga tuzatishlar kiritib borishni nazarda tutadi. Masalan, diniy ekstremizm va boshqa oqimlarga kirib ketgan yoshlarning adashganligini tushuntirish, ommaviy axborot vositalari orqali berilayotgan axborotlarni to'g'ri anglashga undash va h.k. Tarbiya jarayoni o'z-o'zini tarbiyalash bilan uyg'unlashgan holda olib borilishi zarur.

Umuman olganda, hozirgi zamon pedagogikasi hamkorlik pedagogikasi bo'lib, u o'quv yurtidagi tarbiyaviy munosabatlarning insonparvarlashuvi va demokratlashuviga yo'naltirilgan. Bunda talabalar faolligini oshirish, ularni pedagogik jarayonning ishtirokchisiga, o'qituvchining esa uning mehribon ustoziga aylantirish muhimdir. Zero, O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunda ta'kidlanganidek, ta'lim jarayonining demokratlashtirish va insonparvarlashtirish, mamlakatimiz ta'lim tizimini tashkil etishning asosiy prinsiplaridan biridir.

Pedagogik faoliyatining subyekti - tarbiyalanuvchilarga asosan -pedagog, ota-ona va talabalar jamoasi ta'sir ko'rsatadilar. O'qituvchining shaxsi, bilimi va madaniyati talabalarga ta'sir ko'rsatuvchi asosiy qurol bo'lib hisoblanadi. Agar talaba pedagog shaxsini o'ziga qabul qilmasa (unga hissiy yaqinlik his etmasa), uning ta'siriga berilmaydi, qaysarlik qiladi, uni hurmat qilmaydi. Talaba shaxsiga doimo ijobiy-axloqiy ta'sir ko'rsata oladigan kishigina haqiqiy tarbiyachidir. Bunga erishish uchun pedagog o'zining ahloqiy sifatlarini doimo takomillashtirib borishi zarur. Pedagog tomonidan sodir etilgan arziyas bo'lsada axloqsizlik, uning talabalar o'rtasida misqollab yig'ilgan obro'siga jiddiy putur yetkazishi muqarrar. Talabalarni mehnat, muloqot, o'yin, o'qish kabi faoliyat turlarida ishtirok etishlari tarbiyaning asosiy vositasi bo'lib hisoblanadi.

Pedagogik faoliyatdagi dolzarb muammolarni muhokama qilamiz:

1. Pedagogika va ilmiy tadqiqot ishlarini o'zaro uzviylikda birlashtirib olib borish.
2. Pedagog kadrlarni qayta tayyorlash.
3. Oliy malakali pedagoglarning yetishmasligi.
4. Pedagogik faoliyat jarayonida innovatsion muhitni yaratish.
5. Pedagogik metodlardan foydalanish.
6. Pedagoglarni tahlil qilish qobiliyatini shakllantirish.

Hozirgi bozor iqtisodiyotiga o'tish davrida oliy ta'lim muassasalari talabalarini mahsulot yaratuvchi mehnatga jalb qilib, uning natijasidan bahramand qilishda ham bu pedagogik tizim yaxshi samara beradi. Bu tizim aksariyat ta'lim muassasalarida pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanib, talabalarga puxta kasbiy malaka berishda ijobiy natijasini ko'rsatmoqda. Bunday misollarni juda ko'p keltirish mumkin. Demak, har bir mohir pedagog o'zining individual pedagogik tizimiga ega bo'lishi zarur.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. 2020 yil 23 sentabrdagi 637-sonli qonun.
2. Olimov, K. T., & Sh, T. Z. (2019). Integration of Special Subjects, Opportunities and Solutions. *Eastern European Scientific Journal*, (2), 67-70.
3. Тухтаева, З. Ш. (2011). Межпредметные связи и преемственность в профессиональном образовании. *Профессиональное образование. Столица*, (9), 43-44.
4. Sh, T. Z., & Kh, S. K. (2020). Innovative forms of education in Uzbekistan. *International journal of innovations in engineering research and technology*. IJIERT, 7(4), 258-261.
5. Sharifovna, T. Z., & Bakhriniso, T. (2020). Modernization of higher education by solving integration problems. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*, 8(12 Part II), 44-49.
6. Тухтаева, З. Ш. (2012). Методика межпредметной преемственности в профессиональном образовании.
7. Тухтаева, З. Ш. (2016). Касб-хунар таълимида фанлараро узвийликни таъминлаш методикаси.
8. Тухтаева, З. Ш., & Искандарова, Г. Б. (2014). Обеспечение межпредметной преемственности при обучении специальным предметам. *Молодой ученый*, (8), 882-884.